

Tionde roten, tomt 50

Kvarteret Stadskvarnen

Skarprättarehuset

Ulf Andersson har i Släkthistoriskt forum 1984:1 skrivit en artikel om ”Skarprättare och nattmän i Göteborg”. Han beskriver där hur man till att börja med lånade skarprättare från andra städer t.ex. från Jönköping, Varberg och Halmstad 1648. Detta år anställde staden som förste egne skarprättare *Mäster Hans* från Halmstad till vilken man började bygga ett hus och anskaffade material till en tjänstedräkt. 1665 ersattes denne under en kort tid av en *Oluf Persson*, som sedan fortsatte som nattman. Efter honom anställdes 1665 *Per Persson Borelius* 1665. (Så långt Ulf Andersson, som också bidragit med en del biografiska data i tomtbeskrivningen nedan.)

I Göteborgs magistrats registratur (Ba:2) finns ett brev daterat den 20.3.1672 och ställt till borgmästare och råd i Västerås, som hade begärt upplysning om en person *Olof Björnsson*, som hade begärt anställning där som skarprättare. Denne hade sagt sig någon tid ha gjort samma tjänst i Göteborg och hade föregivit sig ha hustru och barn här.

Magistraten svarade detta (modern stavning): En person Oluf Persson var skarprättare här på någon tid. Men sedan råkade han i sådan sjukdom ”att honom icke säkert kunde tillstädjas här att vistas, då blev en annan skarprättare antagen och han Oluf Pehrsson fick avsked, som hans påbepropade pass, daterat den 29 oktober Anno 1666 utvisar. Nu berättas oss denne härvarande skarprättare, som äger den förriges styvdotter, att hans svärfader Oluf Pehrsson är här straxt utanom staden död blevin, och hans hustru ännu haver sitt tillhåld i Bödleriet uthom staden. Han skarprättaren berättar ock att något efter Oluf Pehrssons död en vid namn Anders Jönsson är kommen dit till Bödleriet, sig uti huset inbrutit och stulit det pass utur huset, som samme Oluf Pehrsson af oss tillförene bekommit hade.”

Ett hus för skarprättarens räkning hade 1648 uppförts på Kvarnberget (Källa U. Andersson). Att skarprättaren tidigt bodde på Kvarnberget framgår av följande berättelse, som också visar, att allt umgänge med bödeln ledde till socialt förakt:

I ett brev till magistraten vårvintern 1671 klagade *Anders Joensson skräddare* över Robert handskmakare, som hade spritt ut ett rykte ”som skulle iag för någon tid sedan varit uti conversation med bödelen, druckit ur kanna med honom och att han skolat ledt mig huarigenom iag uti stort föracht (råkat) såå hoos mine embetsbröder som elliest kring heela staden” etc.

Saken behandlades vid kämnärsrätten den 22.3.1671, där skräddaren vände sig mot *Anders Larsson, korpral Lars Rätta* och *Anders Olofsson ringkarl*, som angivit att han hade druckit med bödeln. Därför hade han uteslutits ur ämbetet. Ringkarlen sade sig ha hört det i Lars skomakares hus av Lars Rätta. Lars Rätta hänvisade till *Robert Nijss handskmakare*. Handskmakaren hade hört historien av sin hustru och sina barn, som hade berättat, att strax folket lämnat högmässan en söndag kom Anders Joensson skräddare och bödeln ur *Olof Trotz'* hus. Anders Joensson var så drucken, att bödeln ledde honom under armen uppför berget och följde honom in i bödelshuset, varför man måste tro, att de druckit tillsammans. Skräddaren förklarade, att han lyssnat på predikan i Kronohuset och när han gick därifrån gick han in i *Olof Trotz'* hus, där skarprättaren hade var inne före honom och köpt en musken brännvin, vilket Anders Joensson också gjorde. men

han hade icke druckit ”uruhr glas med” bödeln. När de druckit ur sina halvmusken, så gick skraddaren med bödeln uppför berget för att se på något kläde, som han skulle sy en klädning åt bödeln av men de drack intet där. Olof Trotz’ hustru *Anna* bekräftade att bödeln kom först. Även *Herman Hopp* och Robert Nijss bror *Hans Nijss handskmakare* vittnade.

Enligt resolutionsboken den 25.5.1671 fann rätten anklagelserna mot skraddaren Anders Joensson vara av ”så ringa foundation och värde, att densamma honom utuhr een ährlig Societet och omgenge icke kan eller bör utesluta, utan att bemälte Anders Joensson, så här efter som för detta sin gillesrätt och gemenskap i Skreddare-Embetet, såsom een ährlig god man, må behålla och bruuka.”

Någon kristlig kärlek kunde icke skarprättarna och rackarna vänta sig. Vid kämnärsrätten den 23.1.1679 klagade hustrurna *Annika Larsdotter* och *Britta Olofsdotter* över att de av hustru *Gyrin Nilsson* hade överfallits med skällsord för bödelspack och rackarepack för det att de hade burit skarprättarens barn till dop och kristendom. Hustru *Maria Björnsdotter* hade hört Gyrin Nilsson säga, att hon icke ville dricka ur kanna med de klagande hustrurna men icke hört dem uttala de nämnda skällsorden.

Om skarprättaren *Per Persson Borelius* finns det en del domboksanteckningar men ingen uppgift om var han bodde. Han tillträdde tjänsten 1666.

I resolutionsboken 1670 omtalas, att skarprättaren Per Persson den 3 november hade blivit hotad av *Johan Mackliers* utskickade för att han hade slagit ihjäl en stor engelsk hund.

Den 27.3.1671 beviljades skarprättaren Peder Pedersson ”betalning för tre förrättade kåkestyckningar efter senatens resolutioner och befallningar, eftersom bödelne ordinarement pläga få”. Nästa år klagade Per Persson skarprättare över att han icke fått mer än åtta d smt för fem kåkestyckningar (EIIa:4). I december 1671 fick skarprättaren sex d smt för att han nedgrävt *Kerstin Krudda* på rättareplatsen, sedan hon dränkt sig själv. Skarprättaren Mäster Per och hans gosse inkom den 16 febr. 1876 inför rätten ”och han, gossen antogs till skorsteensfejare, och skall få taxa, huru mycket han skall få för sitt arbete, som giordes på 4 öre kmt för en enkel skorsteen, 8 öre för en dubbel och 12 öre för tre våningar, där wind är. Hwilket mäster Pehr sades.”

Skarprättaren Petter Borelius begärde den 21.4.1681 avsked från sin tjänst men fick veta, att han först måste skaffa sig avskedspass från landshövdingen, som antagit honom. Samma månad meddelades, att Petter Borelius ägde Lilla Swanan. Han ämnade tydligen ägna sig åt sjöfart i fortsättningen. Men Mäster Per stannade kvar i tjänsten ytterligare ett par år. Resolutionsboken berättar den 31.5.1682: ”Uppå skarprättaren Petter Borelii anhållande resolverade Rätten det han skall bekomma sin löhn, som honom resterar för förledit år samt 5 d smt för det hufwud och stympade händer och fötter, hwilka förleden Winter i hambnen funnes och af stegell nedertagne woro, som han till galgebacken uthförde och nedergröf, dem Rådmanen Jacob von Ackeren wille föllia låta”.

Den kusliga historien om det avhuggna huvudet avspeglar sig i resolutionsboken för den 13.3.1682 sålunda: ”En främmande man från Holland inkom, gifwandes tillkienna sig bekommit bref, det en man der ifån hitåth rest att uppfordra penningar i Norge är borta, begiärandes see det afhuggna hufwudet, som honom straxt tilläts, och berättade att det skall wara densamma likt men dock kunde icke något säkerligen der om säga uthan will närmare där efter fråga.”

Den 30.10.1682 fick skarprättaren Per Persson en åthutning av rätten för att han med sin skuta låg vid torget och sålde äpplen och annat. Det anstod icke honom att driva handel. Reprimanden upp-

repades den 14 december samma år: ”Uppå den påminnelse stadsfiskalen Bengt Hylthenius gjorde om skarprättaren Petter Borelii handel resolverade rätten, att han må sitt nu innehafwande gods uthi sin skuta försällia. Men sedan alldeles med sin handel innehålla och antingen blifwa wed sin skarprättaretjänst eller förfoga sig härifrån.”

Det sistnämnda var vad Per Persson gjorde men icke förrän 1685, då han (enligt Almquist II: 105) avvek från staden. Med hänsyn till hans verksamhet som skutskeppare är det naturligt att konstatera, att *kaparkaptenen Sebastian (Bastian) Pettersson Borelius* (se 10.23), en ansedd man i samhället, bör vara son till skarprättaren. Men enligt Ulf Anderssons forskning skulle Borelius ha tjänstgjort fram till 23.6.1683: ”Tiden 1683–1.1.1684 var Per Perssons gesäll förordnad till skarprättare. Möjligen är denne gesäll identisk med Niels Böttesson (1684 1/1–85) som rymde ifrån staden och sin tjänst. (Det är väl den rymningen Almquist är ute efter, då han nämner Borelii avresa från staden 1685.)

Böttesson efterträddes den 17 augusti 1785 av Lars Andersson, som kvarstod till den 31 december 1690. Den 12 maj 1686 fick skarprättaren svara för sin hustru Gertrud Jonasdatter, som anklagades för att ha okvädat en piga på torget. Pigan Karin Månsdotter hade enligt Joen Mårtensson begärt mört för en styver. ”Därefter kom skarprättarens hustru och ville köpa fisk, wisandes fiskaren henne nio stycken. Då frågade hon hwad de kosta. Fiskaren sade 5 öre. Hon swarade: det gier iag intet. Han swarade: willien i det intet gifwa, så låten blifwat, därmed tog hon några steg tillbakars, kommandes strax igen och böd honom 4 öre och därmed fick han henne fisken, men hon brukande mund, säyandes: är intet iag så när att köpa fisk som andra. Då sade pigan: Kors i Jesu namn för den människan, der med sade skarprättarens hustru: Korsar Du dig för mig, korsa dig för fahnen, iag är en människa och skarprättarens hustru. Då sade folket till pigan: tala intet till henne. Hon är skarprättarens hustru. Därmed gick pigan sin väg och skarprättarens hustru for efter henne men såg intet slagsmålet. Sedan det var överståndet kom hon igen och gav 3 1/2 öre för fisken.”

Enligt ett vittne hade skarprättarens hustru slagit Karin med ett fiskeknippe och rivit halsduken av henne. Den 7 juli utfärdades rättens dom över Gertrud: ”Varandes denna hennes gärning så mycket förargeligare såsom mästarsnes anhang intet böra ärligt folk utan föregången brott och dom illa hantera. Ty finner Rätten skäligt, att hon icke bör till ordinarie penningböter dömas, utan sig till straff och de övriga av dess stånd till varnagel plikta med åtta dagars fängelse på vatten och bröd, vilket dock högtärade överrättens vidare behag underkastas.”

Lars Andersson efterträddes av ”sin cammerat” Johan Eriksson Lillia (1690–1709, som den 20.1.1691 begärde penninghjälp för att av sin företrädare Lars Anderssons änka inköpa hennes ”huus her uthom staden på torpet legiandes, huilka migh helt nödige ähro at haffua”. Troligen rör det sig om ett torp på platsen för det gamla landeriet Lyckan, där senare Flickläroverket byggdes. Området var enligt Fischer (Göteborgs landerier s. 201) redan tidigt anslaget till stadens skarprättare och fick därför namnet Bödelslyckan (lycka lika med inhägnat gärd): redan kartan från 1696 visar här en mindre bebyggelse och i beskrivningen betecknas området som 'Skarprättarens Stuga och plats'. En samtida handling kallar det ”een för många åhr sedan intagen Platz af utmarcken för Skarprättaren, som nu är indragen, och bärgas till mudderhästarnas underhållande”. Så långt Fischer.

I ett brev i september 1700 bad skarprättaren Johan Eriksson Lillia magistraten om ursäkt för att han så länge hade hållit sig borta från sin tjänst, vilket berodde på hans hustrus ”oskickliga leverne” (EIIa:16, 6.9.1700). Göteborgs nattman *Anders Gabrielsson Meyer* intygade, att hustru *Karin*

Jacobsdotter hade rymt med en *soldat Lars Giädda* till Norge från sin man skarprättaren Johan Eriksson Lillia och deras två barn.

I maj samma år beklagade sig hustru *Chirstin Eriksson* över mästermannen Johan Eriksson, som förleden oktober i tre trovärdiga mäns närvaro hade begärt hennes dotter till hustru. Modern tillät sin dotter att flytta till Lillias hus att se till hans barn. Johan Eriksson begåvade dottern med en blå bundtröja och en svart sarskjortel och ett par skor. Nu hade han tagit ifrån henne de förärade kläderna, eftersom hans hustru hade återvänt. Modern bad, att dottern skulle återfå plaggen och slutade brevet: ”det andra han henne ifråntagit haffuer kan han intet gifwa henne igen”.

Man återfinner icke Johan Eriksson Lillia i tomtöreslängderna men att han bodde på Kvarnberget framgick 1703, då (enligt Almquist II:104) hans grannar på Kvarnberget klagade över att han, hans hustru och ett annat kvinnfolk förde ett vilt liv med ”fylleri, svordom; Guds förtörnelse och grannars förolämpande”. Han avskedades vårvintern 1704 på grund av fortsatta klagomål.

Under senare år har den åsikten hävdats, att de s.k. tattarna inte har något gemensamt ursprung från exotiska invandrare utan att de härstammar från människor, som tvingats till ett kringflackande liv genom att de bedrivit förment skamliga yrken. Till sådana yrkesmän räknades bödlarna och nattmännen. Den berättelse, som en person som kallade sig Erik Pehrsson men vars rätta namn var *Erik Johansson* avlade inför kämnärsrätten den 29.11.1710 tycks bekräfta denna teori. Vi återger hans skildring av sitt livsöde med hans egna ord (men med modern stavning): ”Han var son till förre skarprättaren Johan Eriksson, vilken för sitt förseende och sin liderlighet blev avsatt. Då var denne Erik liten och följde sin fader och moder kring landet till dess de begynte skilja sig åt och begingo hordomssynd på båda sidor och då kom han ihop med ett häktemakarsällskap och följde dem som ville giva honom maten till dess han kom till Växiö, där han fick stadig tjänst hos Christopher Skotte eller svarvare, som for omkring med kram. Hos honom var han tre månader, dädan har han förfogat sig opp åt Wästbo och Östbo och stadigt farit landet omkring, igenom Västergötland och Dal av och an och flickat grytor och kittlar samt vallackat hästar och som han vill påstå närt sig redeligen, sägandes att han haft avsky för sin fars och mors liderliga förhållande. Fadern for omkring i Småland och Västergötland här och där och stod väl att igenfinna om allmogen ville anhålla honom och med allvar frågades efter. Men att såväl han som modern var brottsliga för hordomslast, därom Erik kunnig (”kunnogt”).

Modern skulle uppehålla sig vid norska gränsen i Dal som han menade i Frändefors socken, där han först talat med henne och senast för 1 1/2 månad sedan hade han talat med henne i Östbo härad och Forsaby hos Rättaren, där hon haft småplock att sälja och som han sade, att blodet var tjockare än vattnet, så ville han inte röja henne utan då reste hon till Dal, hon hade då kommit ifrån Småland och Ljungby gäld, där hon låtit begrava sin dotter, Ingeborg benämnd. Han sade sig eljest haft uppsåt att taga tjänst hos skarprättaren i Växiö. Men efter där inte vankats någon lön utan blott det som (ut)föll vid exekutioner, så hade han betänkt sig och traktat efter att komma tillbaka hit och taga tjänst hos skarprättaren. Frågades efter hur han kommit att kläda sig i kvinnokläder? Som det slogs mycket efter artillerikuskar och trosspojkar i landet och han ej hade passerligt försvar, så rådde hans moder honom vid sista sammanvarandet till att han skulle så länge taga kvinnfolkskläder an till dess han säkert kunde komma hit och få sitt beskydd hos Mästermannen.

Vad var det för guldsmedshustru här i staden, som han bedrivit hor med? Det hade han lugit på sig på det han skulle komma hit till staden och har jämväl sagt osant, att han var här för ett halvt år sedan men på två och tre år hade han icke sett Göteborg.

Att han nämnde en guldsmeds hustru kom för munnen på honom, det sade han ut allena i det uppsåt, att han skulle bli hit förder.

Huru han kommit att säga sig vara borgare i Bohus? Det var så därmed som med det andra, att han skulle något förebära att slippa tädan (slippa därifrån). Han hade varken dukat eller guldring utan lovade befallningsmannen dukat i den tankan att sno sig undan. Talet om guldringen var lika så osanning och den hade kommit i sinnet och för munnen på honom.”

Skarprättaren Jonas Olsson var tillstädes och berättade sig väl känna denne Erik Johansson och att han var förre skarprättaren Johan Erikssons son samt att Erik under så pass som två år hade följt fadern runt om i landet, sedan han kom härifrån, och att han då och då kommit in i staden. Men på tre års tid hade han inte förnummit honom vara här. Jonas Olsson utlät sig också att vilja taga Erik i sin tjänst, om han efter hållen undersökning och dom kunde bli fri sin arrest.

I ungefär 14 dagars tid hade Erik Johansson gått omkring i kvinnokläder i Östbo härad och Torskillige socken samt sade, att Capellanen där först hade röjt honom och hållit honom misstänkt för att han icke hade något pass eller visat besked om var han var hemma och vid nogare påseende funnit hans skägg sticka ut. Om han aldrig rakat sig. Nej, men hans mor hade klippt honom i pannan på det att strikebandet skulle fastna bättre och hålla håret uppe.

På guldsmedsämhetets vägnar inkom *bisittaren Johan Henrik Halck*, som beklagade, att deras ämbete hade beljugits av en så vanfrejdad person. Han begärde, att Erik Johansson skulle straffas för osanningen.

Erik Johansson hade enligt skarprättaren Jonas Olsson varit i militärtjänst. Erik erkände, att han för tre år sedan togs till rekryt i Halland och fördes med de övriga till Pryssekrogen, där han mönstrade och inskrevs i rullorna. Han följde med till Skåne, där han fick demission men saknade bevis för detta. Sedan for han omkring i landet till och från Vimmerby med småplock att sälja och köpa och hade sedan en tid tjänat hos skarprättaren i Kristianstad. Och eftersom han icke fann sin utkomst där hade han farit omkring och köpt och bytt hästar. Slutligen hade han begett sig till Kalmar, där han blivit värvad under herr Överstelöjtnant Zeis och en tid stått under Herr Kapten Sentis kompani av berörda bataljon. Men eftersom hans kamrater inte hade velat lida honom eftersom de hade förnummit honom vara skarprättareson och de för den skull ville lägga ned gevären, så har han ungefär fem veckor före sin ankomst hit rymt därifrån. Strax därefter hade han klätt sig i kvinnokläder i vilka han gått till dess han blev ”attraperad” och gripen. Också Erik Johanssons moder hade anhållits och införts hit och placerats i ”stadens gömmor”. Hon förhördes och angav sitt rätta namn vara Karin Jakobsdotter. När hon lät begrava sin dotter i Småland kom hennes son Erik, som hade rymt från Kalmar, till henne, Eftersom han saknade avskedspass hade en annan hustru Marin, född i Uppsala, rått honom att taga kvinnokläder.

Enligt Ulf Andersson hade Karin Jakobsdotter redan vid ting i Södra Møre den 10.4.1704 fått svara för att hon rymt från sin man Johan Eriksson Lillia och slagit sig ihop med förre nattmannen i Göteborg Anders Gabrielsson Lillia, som också han rymt från sin hustru och därför tillsammans med Karin Jakobsdotter fasttogs i Kalmartrakten. I en tid då människors kärleksförhållanden har blivit en privatsak som myndigheterna inte lägger sig i kan det vara intressant att ta del av straffskalan för s.k. enkelt hor i början av 1700- talet. Den framgår av en handling bland magistratens årshandlingar, daterad 1.6.1706 (E IIa:18): Ryttaren Nils falk borde enligt Kungl. Straffordningen av 1653 såsom en gift man ”för brått sino” plikta med 80 d smt och ”i mangel av botum” (brist på pengar) slita 32 par spö 3 slag av varje slag. Sammaledes borde också Kerstin Arfwidsdotter såsom en ogift person plikta 40 d smt och i mangel av botum slita 16 par ris, 3 slag

av varje par. De båda borde 3 söndagar efter varandra stå på pliktepallen och därpå undergå uppenbar kyrkoplikt – Nils Falk skulle enligt Kungl. Maj:ts senare resolution årligen till barnets underhåll från själva födslotiden ge 4 d smt. Det framgår inte här men underhållet brukade tidsbegränsas till dess barnet vid 7 år ålder ansågs kunna försörja sig själv.

Som skarprättare efter Johan Eriksson Lillia tillträdde i juni 1704 Jonas (Olofsson) Wessman. Tydligt nådde icke tillsättandet av honom Kalmar, ty så sent som den 29.4.1709 hade Göteborgs magistrat anledning att skriva till kollegorna i Kalmar (Ba 18): ”Skarprättaren i Callmare län Jonas Falck (el. Jonas Ericsson) hade för en liten tid sedan anmält sin person att wela komma hit till orten och antaga Mästerswenstiensten, så framt densamma wore ledig, hållst emedan han förspott, som skulle wij meddelat den förre afskedh för dess incapacitet och lijderliga lefverne skull.”

Inte förrän i 1715 års skattningslängd för tionde roten finner man skarprättaren upptagen i tionde roten. Inget värde står för Wessmans tomt och hus 1715 men lösöret värderades till 100 d smt.

Det framgår av 1716 årshandlingar att Jonas Olofsson skarprättare hade begärt sitt avsked 1714. Hösten 1716 befann han sig i arrest för någon förseelse i tjänsten och begärde att i likhet med andra fångar få sitt traktamente (EIIa:16,8.10.1716).

I 1717 års upphandlingslängd står gårdarna i en helt annan ordning än i 1715 års skattningslängd. 1717 står Jonas Olsson Wessman i längden tillsammans med sin hustru *Elisabet Hansdotter* (begr. 27.2.1724 i D). Den 5.12.1721 berättade skarprättaren Jonas Wessman, att den del av hans hus uti vilken nattmannen plägade ha sin hemvist ”var så bofälligt (bristfälligt), att ingen kan där vistas över vintern så framt det icke bliver någorlunda reparerat på taket och korstenen”.

Kämnärsrättens protokoll den 18.9.1719 innehåller en redogörelse ”för det oförsvarliga sätt som skarprättaren Jonas Wessman skall ha förrättat exekutionen den 16 september på den då decollerade för detta kommandanten Henrik Dankwart.”

Den 14 april anklagades skarprättaren Jonas Wessman i RR för att någon tid bortåt ha hindrat nattmannen Hans Bock från att betjäna staden. Enligt Wessman skulle denne inte ha vetlat utträtt, vad han hade blivit befalld.

Men omdömet om Wessman efter hans död (begr. 23.2.1725 i Domkyrkoförs) var att han hade ”visat gott nöje i sitt ämbetes förrättningar och meredels skicklighet i levernet”.

Jonas Wessman hade två söner: en som blev stadsbåtsman och nämndes 1732 och så Christian, som efterträdde fadern som skarprättare. Christian Wessman figurerade i kämnärsrättens protokoll den 26.4.1720 (E IIa:32): Man hade då behandlat att konan Margareta Lund hade förlovat sig med två män, dels med arrestanten på Älvsborg Bengt Bengtsson Källbom, dels med Christian Wessman. Margareta hade fött fyra utomäktenskapliga barn. Christian befriade sig med ed från att ha varit fader till någon av dessa.

Mästern Christian Wessman blev icke långvarig i yrket utan avled redan sommaren 1731 (begr. 4.7. s.å. i Domkyrkoförs.) och efterträddes den 31.12.1731 av *Jeremias Skarenberg* (g Christensa Andersdotter, änka 1735). Redan hösten 1731 (EIIb:10, 4.10.1731) klagade Christian Wessmans *änka Catharina* ”över den skarprättaren, som nu var kommen till Giöteborg, han är tämmeligen sträng, näpligen en turck skulle finnas strängare. Han hafwer nu drifwit mig med mine tränne omyndiga barn utuhr under underhusen och uppå nattstugorna, som min sahl swärfader hafwer låtit byggia öfwer underhusen och kommer mig till att bebo, nu hafwer min sahl man låtit plancka in en stor hage och trädgård och derpå kostat en stor Summa Penningar, dess förutan

en stor lada, fähus och stall, tak, hestebod, en skön wattubrunn, huggen i hårda berget, steensatt hela ladan så wäll som hehla gården med rännählet, sprinckel Wärk omkring, gatan äfwenwähl stensatt så låtit måhla stugan så wäll som kammaren, hwilket kostat min man en stor Summa Penning. Nu säger denna skarprättaren, at han skall drifwa mig uth uthan lag och dom, om rätt skulle hafwa sin gång, så borde han icke kommit före min laga fardag. Hon hänvisade till sitt av magistraten förlänade nådeår och fortsatte: Han hafwer tre gånger warit öfwer mig med blotta Wårjan och sitt (dess) udd derpå bröstet på mig, en gång tog han mig i armarne, riste och stötte mig rätt illa och sedan sparkade mig ut genom dörren etc”.

Catharina Wessman begärde, att magistraten skulle förbjuda nattmannen att arbeta med hennes häst. Tvenne kärror och trenne fat hörde henne till, som hennes man själv hade köpt, då han hade nattmännen under sig, fast ”han som römde” slog sönder faten, då han arbetade.

Efter besiktning intygade *Carlberg*, att endast undervåningen i skarprättarehuset tillkom staden. Den bestod av tre rum, en stuga och kammare till gården och ett kök till gatan. Övervåningen, som var försedd med ”kråppåhstak” och som bestod av lika många rum som undervåningen och allt det övriga, som fanns på platsen, tillkom änkan och hade anlagts dels av svärfadern, dels av mannen. Allt värderades till 150 d smt. Hon utlöstes med 100 d smt.

Skarprättaregården inköptes 1733 av *soldaten Jonas Stenberg*, som kvarstod i tomtöreslängden 1737. Under den tid, som Jonas Stenberg innehade gården bodde skarprättaren i en mindre gård, som 1732 uppbyggdes för ändamålet ”på gamla wäderqwarnen” (M. Klint 23.6.1738, EIIb:28). Den tomten får 1787 nummer 58.

Den 14.6.1735 tillsattes *Erik Smedner* (död 1752) som efterträdare till Skarenberg som skarprättare. Vid en inspektion 1737 förorsakad av att den nye mästermannen hade klagat över odugligheten och och det obekväma läget hos skarpmästarehuset på gamla väderkvarnsberget fann besiktningsmännen att huset låg öppet för alla vindar och att den myckna orenligheten omkring huset förorsakade mycket elak stank. Man återköpte då den gård, som tidigare hade överlåtits till soldaten Jonas Stenberg. Uppenbarligen inför en återgång till att huset ånyo användes som bostad för mästermannen besåg på magistratens order *Nils Appelberg* och *Anders Ahlbom* ”det på Kvarnberget belägna gamla skarprättarehuset” och resultatet framlades den 3.5.1737 inför magistraten. Besiktningsmännen rapporterade, att huset bestod av tre under- och tre överrum med sina behöriga eldstäder samt en stor kålhage med några trån uti ”börandes husen och planket kring kålhagen med någon reparation förses”. Huset värderades till 250 d smt (EIIb.15). – Det nu övergivna skarprättarehuset på gamla väderkvarnsberget (10.58) övertogs efter sommaren 1738 av nattmannen, som bodde där ännu 1787. Nattmannen hade 1725–37 använt tomterna 50 och 51 för sina ändamål.

Ulf Andersson uppger, att vissa uppgifter skulle tyda på att Erik Smedner, som också var skarprättare i Mariestad, i slutet av sitt liv flyttade dit. Att han hyrde ut skarprättarehuset, som framgår av ett brev som Bryngel Lindstedt skrev i november 1749 hade kanske denna orsak. (Brevet återges med moderniserad stavning): ”Sedan skarprättaren Erik Smedner borthyrt till klädesvävaren Bengt Ekler dess gård, som staden honom här håller, har iag vid Corporal Sperners avflyttning och Eklers inflyttande den andra hujus besiktigat gården och honom så befunnit som följer:

I dagligestugan allt färdigt med järnkakelugnen, fönster med luckor före, dörrar med gångjärn och klinkor samt lås för dörren samt lås för dörren åt köket.

I köket är köksspisen färdig, dörr med klinka och gångjärn, fönstren färdige, ett litet avskifte och ett litet slagbord.

I kammaren en spis, något bräckelig med spjäll, fönstren färdige, ett litet avskifte utan dörr, ett litet bord.

Tvenne nattstugor ovanpå, som bebos av soldater till Mikaeli, med dörrar, gångjärn och låsar samt en klinka, spisarne behållne med spjäll, fönstren något bräcklige, ett ekebord utan bordsstol, ett slagbord av furu.

en nattstuga utan spis och fönster, dörr med gångjärn.

På svalen ett duvslag med dörr och fönster, en annan dörr med gångjärn.

Vid trappan en vedbod utan dörr.

I stallen och höhuset är intet avskifte frammanföre mer än fyra bräder, en dörr med gångjärn och tvenne utan gångjärn men inga låsar för någondera.

Utom trädgården är intet planke, in åt gården nedblåsit och en del borto.

Planket åt gatan är gammalt, dock helt, men Porten förfallen och ingen lås eller stängsel före.

I rummen är trenne väggfasta sängar.

Dessutan är hela gården ganska bristfällig.

Göteborg den 5 sept 1749

B Lindstedt”

I slutet av 1752 tillsattes till *skarprättare Johan Ekeroth*

(död 1764). Han skrev den 25.5.1753 följande till magistraten (EIIb:74):

”Vid mitt antagande av skarprättaresysslan måste jag oförmodeligen finna, huru i Kvarnberget bestådda hus och trädgårdshage är bleven så oförmodeligen och vårdslöst hanterade, att om den senare finns ingen stängsle kvar och själva husen mycket förfallne att man sig uti dem för regn och oväder intet bärga kan, ty här och där uti tak och fönster finns istoppade trasor med mera. Besiktningsmännen David Störtin (?), P Sandström och Lars Börgesson fann nödigt ett instängsle med ett plank till gatan, som består av 55 alnar långt. På ett stall och lada till tvenne hästar eller så kallad en brädebod, är taket alldeles förfallet.

Tvenne stycken fönsterkarmar med bågar och gångjärn samt winjärn och i mäste delen av fönsterne äro rutorne sönderslagne, dörrarne, som äro i huset behöver ock lagas, en port åt gatan med gångjärn, hake och lås. Till denna reparation görs nödigt 3 tolfte timmer, 2 tolfte sparrar, 16 tofter vraks-vraksbräder och 10 dito ordinarie bräder, 4 stycken 2-tums bräder.”

I februari 1755 beklagade *skarprättarehustrun Juliana (Nilsdotter) Ekeroth*, att hon i denna kalla vinter var berövad sin man, som under sin frihet var henne och barnen till hjälp. Hon begärde sin mans lön för andra kvartalet 1755 (E Iib:80). 1757 hade skarprättaren Johan Ekeroth fortfarande orsak att klaga över sin bostad. Syllar och tak var alldeles nederruttna och fördärvade, ”att när det regnar kan iag på golvet icke gå torrskodd, mindre vara droppfri å något ställe, varken in – eller uthus, varigenom mig stor skada på kläder med det mera tillfogas, att förtiga dessutan den svårighet att få införa foder till mina hästskatur medelst den elaka vägen”. Han begärde att få nya och försvarliga hus antingen på samma eller på annan plats, ”som för mig och staden kan vara till lindriga tunga och omkostnad, vartill Mästermanslyckan ut genom Kungsporten tycks oförgräplig-

gen bäst vara tjänlig, som av dess havande namn därtill förr varit tillagd och brukad". Där kunde han också få "den stora förmånen att få hugga hö till sina hästar".

Ulf Andersson uppger i sitt anförda arbete att Johan Ekeröth den 31.7.1765 efterträddes av *Carl Hjerpe*, död 10.3.1784 i Domkyrkoförsaml. g 6.11.1741 i Garnisonsförs.med *Christina*

Jansdotter Walberg, född 170 (9), d 28.6.1793.

År 1784 vid Carl Hjerpes död och ännu 1787 kallas gården 10.50 "Skarprättarehuset". Därefter flyttade både arvtagaren av bödelsyrket sonen Lars Hjerpe (död 1807) och nattmannen utanför stadsmuren till den sankta Nattmansheden på Stampen (U. Andersson).

Det gamla skarprättare huset här på Kvarnberget var 1790 och vid branden 1793 var det "kamrer Blomsterdahls" hus. Huruvida det ombyggts efter 1757 är ännu outforskat men troligt.

Magnus Claesson ägde ödetomten år 1800.